

# PORNOGRÁF TARTALMAK HASZNÁLATA SERDÜLŐK KÖRÉBEN

Áttekintő tanulmány



CSONKA Balázs  
csonka.balazs1986@gmail.com

## ÖSSZEFOGLALÓ

Az elmúlt években a szélessávú internet elterjedésével a pornográf tartalmak egyre könnyebben hozzáférhetővé váltak, így nagy mennyiségben jutnak el a serdülő korosztályhoz, akár a fiatalok konkrét szándéka ellenére is. Bár a magyar viszonylatokról kutatási adatok nem állnak rendelkezésünkre, a nemzetközi szakirodalom jó néhány olyan tényezőt hozott a pornóhasználattal összefüggésbe, melyek a szexuális egészség szempontjából komoly kihívást jelentenek. A pornó, bár a serdülők körében is egyre inkább elfogadottá válik, vegyes, esetenként ambivalens érzéseket kelthet. A pornóhasználat szorosan összefügg a szexista, illetve a szexualitással kapcsolatos megengedő attitűdökkel, a szexuális rizikómagatartással, valamint a szexuális agresszióval. Az alábbiakban áttekintem a pornófogyasztás főbb karakterisztikumait, lehetséges hatásait és a hatások feltételezett mechanizmusait.

*Kulcsszavak:* pornográfia, serdülők, szexuális rizikómagatartás, szexualitással kapcsolatos attitűdök, szexizmus

## BEVEZETÉS

Napjainkban a pornó mint kifejezés egyre inkább az online pornóval azonos: a pornográfia történetének kétségkívül egyik legjelentősebb eseménye az internet elterjedése, és ezzel párhuzamosan az online pornó megjelenése. A korábbiakkal ellentétben az online pornó digitális formája lehetővé teszi, hogy óriási mennyiségben és széles körű tartalommal álljon a felhasználó rendelkezésére, akár csupán nézni, akár elmenteni és tárolni kívánja azokat (Döring 2009; Coopersmith 2006). Az internet lehetővé teszi továbbá,

hogy bárki névtelenül, nyomtalanul, ellenőrizetlenül férjen hozzá a pornográf anyagokhoz, és bár jelenleg is léteznek olyan oldalak, ahol fizetni kell az adott tartalomért, a leglátogatottabb oldalak jelentős része ingyenes. Ez a három tényező, melyeket Cooper (1998) *Triple A-Engine* néven (anonymity – névtelenség; affordability – megfizethetőség; accessibility – hozzáférhetőség) az online pornóhasználat legfőbb mozgatórugójaként említi.

Mindezzel párhuzamosan a pornográf anyagok hatásainak kutatása is egyre inkább alkalmazkodni kezdett annak méreteihez és

társadalmi szintű jelentőségéhez. Sajnos hazánkban ez idáig nem születtek a témában sem empirikus, sem összefoglaló tanulmányok, az azonban az online pornográfia fent említett jellemzőit tekintve nyilvánvaló, hogy az internet révén hazánkban is jelentős mértékben jelen lehet. Ha a magyar lakosság internet-hozzáférést felmérő kutatások eredményeit az európai átlaghoz hasonlítjuk, jelentős különbség nem mutatkozik. Itthon 2012-ben a háztartások internet-ellátottsági aránya 69%, az internethasználók aránya 71% volt, mely számok alig alacsonyabbak az európai átlagnál (76%, ill. 74%). A serdülő korosztály szempontjából nagyon fontos kiemelni továbbá, hogy az internetet használók aránya a legfiatalabbak között a legmagasabb: a 16–24 éves korosztály esetén ez 2012-ben 94%-ot jelentett (KSH 2012).

## DEFINÍCIÓS SZEMPONTOK

A serdülők pornóhasználatával kapcsolatos szakirodalom áttekintése során két fontos nehézséggel biztosan szembetaláljuk magunkat. Az egyik a korosztálynak, a másik magának a pornográfiának a meghatározása. A korosztály tekintetében a serdülőkkel foglalkozó kutatások többsége a 13–18 évesek csoportjait vizsgálja (Owens et al. 2012), jól lehet eltérések mindkét irányban előfordulnak. Ennek nyomán egyes tanulmányok a 10 éves korúakat is (Ybarra–Mitchell 2005), mások a 22 éveseket (Braun-Courville – Rojas 2009) is a serdülő korcsoportba számítják. A korosztályhoz kapcsolódó további nehézség, hogy zömében olyan korú populációról van szó, akik számára a törvény tiltja a pornográf anyagok fogyasztását. A hazai viszonyokról sajnos nincsenek e tekintetben pontos statisztikák, de külföldi adatok alapján

valószínű, hogy az első találkozás az úgynevezett felnőtt tartalmakkal jóval korábbra tehető. Egy horvát tanulmányban (Štulhofer et al. 2008) például azt találták, hogy a fiatalok több mint 60%-a látott már pornót 11 évesen vagy annál korábban, 14 évesen pedig a résztvevők 38%-a nézte már heti rendszerességgel.

A pornográfiával kapcsolatban a definíciók egy része (pl. Peter–Valkenburg 2009; Tsitsika et al. 2009) a szexualitás nyílt ábrázolását foglalja csupán magában. Mások (pl. Reid et al. 2011) meghatározásában szerepet kap a tartalom által kiváltott szexuális izgalomkeltő hatás, illetve az erre irányuló alkotói szándék. A fenti definíciós kérdéskör valójában már önmagában rámutat arra a tényre, mennyire nehéz körülhatárolni a pornográfia fogalmát egy olyan kulturális kontextusban, ahol az ún. mainstream médiában is óriási mennyiségben jelenik meg a szexualitás.

## A PORNÓHASZNÁLATOT MEGHATÁROZÓ TÉNYEZŐK: KIK A FOGYASZTÓK?

Amint az már az előző fejezetben említésre került, a vonatkozó kutatásoknak nagy figyelmet kell szentelniük a vizsgált populáció (jelen esetben a serdülőkorúak) társadalmi-kulturális beágyazottságának (Flood 2009). A médiának a fejlett országokban jellemző, erős és folyamatos szexualizálódása (APA 2007) a serdülő fiatalok számára olyan kulturális kontextust jelent, amelyben a szexualitás nyílt ábrázolása mindennapos élményt jelent. Így a habituáción és a normalizálódáson keresztül egy könnyebb utat nyitnak a dedikáltan szexuális izgalomkeltés céljára készített pornó felé. Peter és Valkenburg (2008) tanulmányukban arra is rámutatnak, hogy a család és az oktatási rendszer által képviselt normák,

valamint a szexualizált, pornográf tartalmak által közvetített értékek ellentéte mentén kialakuló bizonytalanság nyomán a serdülők komoly nehézségekkel találkozhatnak saját szexuális szelfjük kialakítása során.

Úgy tűnik, hogy az elmúlt évtizedben növekedést mutat a serdülők körében azok aránya, akik valamilyen formában (szándékosan vagy véletlenül) pornográf tartalmakkal találkoznak (Mitchell et al. 2007; Flood 2007). Ezen belül a szándékos fogyasztók aránya 10% és 33% között változik (Flood 2009).

Abban a néhány tanulmányban, amelyekben a pornóval való véletlenszerű találkozást is vizsgálják, több szempont is felmerült az azal kapcsolatban, miként lehet meghatározni, kik azok a fiatalok, akik a leginkább veszélyeztetettek. E tekintetben az internet szerepe tűnik a leginkább egyértelműnek: a gyors internetkapcsolat (Peter–Valkenburg 2006b), a gyakori internethasználat, valamint az online viselkedés egyes karakterisztikumai (pl. személyes információk megosztása, illetlen kommentelés, mások zaklatása stb.) erős prediktorai a szexuális tartalmakkal való akaratlan találkozásnak (Mitchell et al. 2003). A nemek tekintetében érdekes módon ellentmondásos eredmények mutatkoznak. Míg Mitchell és munkatársai (2003, 2007) amerikai serdülőket vizsgálva azt találták, hogy a résztvevők neme nem jósolta be szignifikáns módon a pornográf tartalommal való véletlenszerű találkozást, több későbbi kutatás (Luder 2010; Ybarra–Mitchell 2011) eredményei szerint a fiúk nagyobb valószínűséggel számoltak be ilyen típusú élményről, mint a lányok. Úgy tűnik, egyes szociális és pszichológiai tényezők ugyancsak szerepet játszhatnak a kérdésben, nagyobb eséllyel számoltak be ugyanis akaratlan szexuális tartalommal való találkozásról a prob-

lémás (fizikailag vagy szexuálisan viktimizálódott, a depresszió tüneteit mutató, illetve negatív életeseményeket átélt) serdülők (Mitchell et al. 2003).

A szándékos pornóhasználat esetében a nemi különbségek meglehetősen markánsak. A témát vizsgáló tanulmányok alapján elmondhatjuk, hogy a fiúk rendszerint több pornográf anyagot fogyasztanak (pl. Peter–Valkenburg 2012; Flood 2007; Lo–Wei 2005), valószínűbben nézik a szexuális izgalomért, valamint maszturbációs ingeranyagként (Wallmyr–Welin 2006), inkább kezdeményezik a pornófogyasztást (Häggström–Nordin 2005), nagyobb eséllyel néznek pornót egyedül vagy azonos neműek társaságában (Löfgren–Mårtenson–Månsson 2010; Wallmyr–Welin 2006), többféle tartalommal találkoznak (Sabina et al. 2008), valószínűbben élnek át szexuális izgalmat a pornó hatására, és kevesebb negatív érzésről számolnak be ezzel kapcsolatosan (Sabina et al. 2008; Wallmyr–Welin 2006), valamint nagyobb eséllyel fordulnak pozitív attitűddel a pornó felé (Lo–Wei 2002; Schaller–Træen 2008).

A nemi különbségeken túl, úgy tűnik, a szándékos pornóhasználat valószínűségét olyan tényezők is befolyásolják, mint a szociális környezettel való kapcsolat, a társadalmi helyzet, illetve az internethasználat egyes karakterisztikumai. Egy, az Egyesült Államokban végzett tanulmány szerzői (Brown–L’Engle 2009) azt találták, hogy nagyobb eséllyel fogyasztanak pornográf tartalmakat a fekete, idősebb, kevésbé iskolázott szülőkkel élő, alacsonyabb szocio-ökonómiai státuszú serdülők. A fenti eredményekkel összhangban, részben azok szubjektív vetületére fókuszálva Peter és Valkenburg (2006b) holland serdülők körében a pornóval való találkozás valószínűségét növelő tényezőként azonosították az élettellel való elégedettség

alacsony fokát. A szociális helyzet hasonló jelentőségéről számol be egy izraeli kutatás (Mesch 2009) is. Az eredmények azt mutatják, hogy az internet pornográf tartalmakra irányuló használata azon serdülők között a legjellemzőbb, akik kevésbé pro-szociálisak, valamint iskolájukhoz kevésbé kötődnek. A szerző beszámol továbbá a család jelentőségéről a témában: a családjuk felé alacsonyabb szintű elköteleződést mutató serdülők nagyobb eséllyel fogyasztanak pornográf tartalmakat, mint családjukhoz jobban kötődő társaik. Heidari és munkatársai (2012) szintén a családi háttér fontos szerepét emelik ki: iráni serdülőkkel végzett kutatásukban azt találták, hogy az alulkontrolláló, hideg családi légkör szignifikáns prediktora a fiatalok pornóhasználatnak. Az utóbbi két kutatási eredmény tekintetében fontos kiemelni a kulturális különbségeket, elsősorban a család intézményének kitüntetett jelentőségét a vizsgált társadalmakban. Azt ugyanakkor amerikai mintán is sikerült kimutatni, hogy a szülőkhöz (gondviselőkhöz) való alacsony szintű érzelmi kötődést mutató serdülők szignifikánsan gyakrabban fordulnak a hagyományos offline források (fotók, magazinok) mellett az online pornográfia felé (Ybarra–Mitchell 2005). A fenti eredmények tehát a kulturális különbségektől függetlenül is legalább elgondolkodtatóak, akár konkrétan a családra, akár a szűk szociális környezetre vonatkoztatva.

Az internethasználat karakterisztikumait tekintve egy Görögországban végzett vizsgálatban (Tsitsika et al. 2009) a gyakori pornófogyasztás prediktoraiként a szerzők olyan tényezőket említenek, mint az internet szexedukációs célú használata, valamint az internethasználat gyakorisága. További kutatások kanadai (Nosko et al. 2007), illetve svájci (Luder et al. 2010) serdülők körében is ha-

sonló összefüggéseket találtak. Az online pornófogyasztás gyakoriságát bejósoló tényezőként az internethasználatból töltött összesített időt, az internethasználatban való jártasságot és magabiztosságot, valamint a szexuális kíváncsiságot azonosították, mely utóbbi összefüggést holland serdülők körében is sikerült kimutatni (Peter–Valkenburg 2006b). Bár Mesch (2009) eredményei, melyekben az internet pornófogyasztás-jellegű használata semmilyen más jellegű internethasználat (kommunikáció, tanulás, szórakozás) nem mutatott összefüggést, a fentieknek némiképp ellentmondanak, annyi bizonyosan látszik, hogy az internet használata kivételesen sok lehetőséget kínál a pornográf anyagokhoz való hozzáférésre, mely lehetőséggel a gyakori (gyakorlott) felhasználók technikai akadályok nélkül, saját maguk döntenek el, hogy kívánnak-e élni.

## A PORNÓFOGYASZTÁS CÉLJA

A fogyasztás módozataival kapcsolatosan elsősorban a lehetséges motivációs elemeket érdemes áttekinteni. A serdülők körében legjellemzőbb motívumok az 1) izgalom (szexuális arousal, stimuláció); a 2) kíváncsiság; a 3) információszerzés; valamint a 4) társas nyomás (Sabina et al. 2008).

A szexuális arousal főként a fiúk körében gyakori (a fent idézett kutatásban a szexuális stimulációt a fiúk csaknem 70%-a említette célként, a lányok körében ez az arány 17% volt) a pornófogyasztás motívumaként, többségük a pornót maszturbációhoz használja ingeranyagként (Häggström–Nordin et al. 2005). A kíváncsiság körülbelül minden második fiú és minden negyedik lány esetén jelent motivációt. A társas nyomás esetében elmondható, hogy fiúk esetén jellem-

zően a kortársak részéről, lányok esetén főként a partner felől érkezik (Wallmyr–Welin 2006). Érdekes még megemlíteni, hogy Sabina és munkatársai fent idézett tanulmányában a lányok több mint 40%-a számolt be arról, hogy még soha nem nézett pornót konkrét céllal.

### A LÁTOTTAK FELDOLGOZÁSA

Néhány, a pornóhasználat hatásaival foglalkozó tanulmány kiemeli a tartalmak észlelt realitásának, illetve hasznosságának mint közvetítő változóknak a szerepét (Štulhofer et al. 2012; Peter–Valkenburg 2010). Ezek a vizsgált populáció tekintetében arra kérdeznék rá, mennyire tartják hasonlatosnak a pornográf tartalmak által ábrázolt szexualitást a valódi szexualitáshoz, illetőleg mennyire tartják a való életben használhatónak azokat az információkat, melyekhez a pornó révén jutottak. Az idézett tanulmányok eredményei bizonyították az észlelt realitás, illetve hasznosság közvetítő szerepét a pornóhasználat mennyisége, valamint a szexualitással kapcsolatos attitűdök, forgatókönyvek változása között. Ennek az eredménynek azért is lehet nagy jelentősége, mivel teret nyithat a prevenciós lehetőségek számára.

A fenti kutatásokkal kapcsolatos fontos eredmény még, hogy a pornóhasználat mennyisége pozitív hatással van annak észlelt realitására és hasznosságára, vagyis úgy tűnik, minél több pornót fogyaszt az illető, annak tartalma annál hitelesebb lesz a számára. Ennek az eredménynek látszólag ellentmondanak Löfgren–Mårtensson és Månsson (2010) eredményei. A szerzők fókuszcsoportos, valamint egyéni interjú technikával kérdeztek svéd serdülőket, akik arról számoltak be, hogy megfelelően képesek különbséget ten-

ni a pornó-ábrázolta fikció és a való élet között, jóllehet a pornográf anyagok befolyásoló hatását szintén elismerték.

Ez az ellentmondás rávilágít egy általános, a pornófogyasztás hatásai kapcsán is jól dokumentált jelenségre, az ún. harmadikszemély-hatásra. Jelen kontextusban ez annyit jelent, hogy a vonatkozó kutatások (Häggström–Nordin et al. 2005; Tyden et al. 2004) résztvevői a pornónak szignifikánsan több negatív hatásáról számolnak be mások, mint a saját maguk vonatkozásában. Lo és Wei (2002) tajvani serdülők és fiatalok körében végzett kutatásukban azt találták továbbá, hogy a (más) fiúkra vonatkozó negatív hatásokat mind a lányok, mind pedig a fiúk erősebbnek észlelték, mint a (más) lányokra vonatkozókat. Ezen felül is a lányok erősebb negatív hatásokat észleltek a fiúk, mint a fiúk más fiúk esetében.

### A PORNÓHASZNÁLAT REPREZENTÁCIÓJA

A pornófogyasztást övező normarendszer az elmúlt évtizedekben kétségkívül sokat változott (és változik), méghozzá egy sokkal megengedőbb társadalmi kontextus irányába (Löfgren–Mårtensson–Månsson 2010). Egy másik tanulmányban (Carroll et al. 2008) a megkérdezett fiatal férfiak 66%-a, a megkérdezett nők 48%-a számolt be arról, hogy elfogadható számára, ha valaki pornográf tartalmakat néz. A pornóhasználattal kapcsolatos pozitív attitűdöket természetesen szignifikánsan bejósolja a gyakori pornóhasználat (Svedin et al. 2011).

Egy kvalitatív módszerekkel dolgozó svéd tanulmányban (Häggström–Nordin et al. 2006) a szerzők a válaszadók körében a pornó ötféle megközelítésmódját azonosították.

A *liberális* megközelítés szerint mindenkinek egyéni joga és szabadsága, hogy pornográf tartalmakkal éljen, vagy éppen elkészítse azokat. A *normalizációs* nézőpont alapon dolata, hogy a pornó ugyanúgy az élet része, mint bármi más. A harmadik stratégia a *távolságtartás*, mely lényegében a fikció és a realitás éles elválasztásán alapul. A távolságtartó személyek egyszerűen kinevetik vagy ignorálják a pornót, illetve a pornóhasználatot. A *feminista* megközelítés szerint a pornó a patriarchális kapitalista berendezkedés következménye, mely végeredményben a nők testének profitorientált kihasználását jelenti gazdasági haszon érdekében. Végül a *konzervatív* nézőpont szerint a szexualitás nem választható el az intimitástól, hanem egy házasság vagy egy párkapcsolat keretein belül kellene történnie, így a pornófogyasztásnak csak negatív következményei vannak.

## A PORNÓHASZNÁLAT HATÁSAI AZ ÉRZELMEKRE

A pornóval kapcsolatos érzelmi reakciókat vizsgáló kutatások áttekintésénél is érdemes különválasztani a véletlen találkozást és a szándékos fogyasztást.

A véletlen találkozások esetében lényeges kiemelni, hogy szerencsére sokkal kevésbé érinti a fiatalabb, mint az idősebb serdülőket (Mitchell et al. 2003), így a feltételezhetően sérülékenyebb korcsoport, úgy tűnik, hogy védettebb a pornó esetleges káros hatásaival szemben. Az említett tanulmány hangsúlyozza továbbá, hogy azoknak a serdülőknek a többsége, akik akaratlanul találkoztak valamilyenfajta pornográf tartalommal, nem

reagáltak különösebb negatív érzésekkel, a megkérdezettek közel egynegyedét ugyanakkor elmondásuk szerint felzaklatták a látott tartalmak, valamivel több, mint 21%-uk pedig zavarba jött. A szerzők óvatosan értelmezik ezeket az eredményeket, arra hivatkozva, hogy keveset tudunk az érzelmek szubjektív erősségéről és tartósságáról. Ez utóbbi kapcsán azonban kétségkívül komoly szerepet kaphat az érintett közvetlen környezete (például a szexualitásról kommunikálni tudó, megbízható szülő vagy szakember) is, ami segíthet abban, hogy a látottak mihamarabb releváns kontextusba kerülhessenek, így az ennek nyomán fellépett distressz csökkenhessen (McKee 2010).

A szándékos pornóhasználat során a kutatások pozitív és negatív érzésekről egyaránt beszámolnak, így szexuális izgalomról, zavartságról, undorról, meglepetésről, sokkról, valamint szégyenérzetről és büntudatról is (Sabina et al. 2008). Egy másik, fókuszcsoportos kutatásban (Cameron et al. 2005) a résztvevők egy része élvezetesnek, mások betegesnek, undorítóknak vagy lealacsonyítóknak tartották ezeket a szexuális tartalmakat.

Az érzelmek kapcsán érdemes megemlíteni továbbá a pornót fogyasztó személy környezetének érzéseit. Bár serdülők körében nyert átfogó kutatási eredmények ezzel kapcsolatosan ma még sajnos nem elérhetőek, a felnőttekkel végzett vizsgálatok (pl. Cavaglioni–Rashty 2010; Manning 2006; Schneider 2003; Bridges–Bergner 2009) alapján feltételezhető, hogy a serdülőkorú pornófogyasztók partnereinél is megjelenhetnek olyan érzések, mint a sértettség, a féltékenység, a magány, vagy az önértékelés csökkenése.

## A PORNÓHASZNÁLAT HATÁSAI AZ ATTITÚDÖKRE

A szexualitás tekintetében a pornófogyasztás hatása egyrészt a megengedő attitűdök és a szexuális szabadosság kapcsán dokumentált, másrészt több tanulmány tárgyalja a szexualitás elválasztását az intimitástól és a társas kapcsolatoktól.

A szexuális engedékenység mérésére Hendrick és munkatársai szexualitással kapcsolatos attitűdök mérésére kialakított mérőeszközének (Brief Sexual Attitudes Scale 2006) *Engedékenység* alskáláját használták amerikai mintán végzett kutatásukban Braun-Courville és Rojas (2009). Tanulmányukban a szerzők szignifikáns pozitív kapcsolatot találtak a pornófogyasztás gyakorisága, illetve a szexualitással kapcsolatos megengedő attitűdök között. Egy másik amerikai kutatás (Brown–L’Engle 2009), melyben a nemi különbségeket is vizsgálták, a fenti összefüggést csak a fiúk esetében tudta kimutatni, a lányok körében nem találtak a két változó között szignifikáns kapcsolatot. Ázsiai tanulmányok (To et al. 2012; Lou et al. 2011; Lo–Wei 2005) szintén a fentiekhez hasonló eredményeket közölnek. Az általános megengedő attitűdök helyett a házasság előtti, illetve házasságon kívüli szexszel kapcsolatos attitűdöket vizsgálva mindhárom kutatás szignifikáns pozitív kapcsolatot tárt fel a pornófogyasztás gyakorisága és a házasság előtti, illetve házasságon kívüli szex elfogadottsága között.

Hendrick és munkatársai fent idézett mérőeszközének egy másik alskálája (*Instrumentalitás*) a szexualitás főként testi síkon zajló, rekreációs tevékenységként való megítélésére vonatkozik. Egy holland vizsgálatban Peter és Valkenburg (2006a) ennek kapcsán vizsgálták a pornófogyasztás lehetséges

hatásait, és pozitív kapcsolatot találtak a pornóhasználat gyakorisága és az instrumentális attitűd-dimenzió között.

A pornóhasználat és a vizsgált attitűdök összefüggéseivel kapcsolatban fontos kiemelni, hogy a vizsgált dimenziók közötti kausalitás irányát az eddigiekben nem sikerült meghatározni. Ez alapján éppúgy elképzelhető, hogy a gyakori fogyasztók attitűdjei a pornó hatására megváltoznak, mint az, hogy a pornográf tartalmak azok számára a leginkább vonzóak, akik a fenti attitűdökkel eleve rendelkeznek, vagy pedig az, hogy az említett dimenziók között cirkuláris okság áll fenn.

A nők szerepe a pornográf anyagokban, valamint a nők ábrázolásának attitűdformáló hatásai talán a legrégebbi kérdések a témában. Ennek megfelelően összefoglaló tanulmányában már Dolf Zillmann (2000) is kiemeli a pornó jelentőségét a nőkkel, illetve a társadalmi nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdök tekintetében. Egy későbbi kutatásban Peter és Valkenburg (2007) holland serdülők mintáján azt vizsgálták, van-e kapcsolat a pornóhasználat gyakorisága és a nőket szexuális tárgyként leíró attitűdök között, és mind a fiúk, mind a lányok körében szignifikáns összefüggést találtak. Brown és L’Engle longitudinális kutatásukban (2009) a nemi szerepekkel kapcsolatos progresszív attitűdöket mérve kaptak hasonló eredményeket. Ennek mérésére olyan kérdéseket használtak, mint például „*Rendben van, ha egy lány olyan kemény játékokat akar játszani, mint a futball vagy a jégkorong*”, illetve „*Zavar, ha egy fiú úgy viselkedik, mint egy lány*” (fordított tétel) (i. m., 137). Eredményeik szerint a serdülőkori pornóhasználat szignifikáns prediktora a kevésbé progresszív attitűdöknek az első tesztfelvételnél, a két évvel későbbi attitűdökre vonatkozóan azonban már nem. Peter

és Valkenburg (2009) egy későbbi munkájukban rövid távú longitudinális kutatási elrendezésben a kauzalitás tekintetében árnyalták a képet. Eredményeik szerint, míg a gyakori pornóhasználat mindkét nem esetében bejósolja a nők szexuális tárgyiasítását, addig ugyanez megfordítva csak a fiúk esetében igaz. Vagyis a fiúkkal ellentétben azok a lányok, akik az első adatfelvételnél jobban egyetértettek a nők szexuális tárgyiasításával, nem számoltak be gyakoribb pornófogyasztásról a rákövetkező két adatfelvételkor, mint azok, akik kevésbé értettek vele egyet. A nemi különbségek megértéséhez hozzájárul az a további eredmény, hogy az említett hatások közvetettek, méghozzá annak függvényében, hogy az adott személy mennyire kedveli a pornográf anyagokat. Talán nem meglepő eredmény, hogy a nők szexuális tárgyiasításának ábrázolása nem lesz vonzóbb ingeranyag attól, ha az illető (fogyasztó) lány saját magát is tárgyiasítja. Fiúk esetében azonban úgy tűnik, hogy az adott tartalom kiválasztásában az előzetes attitűdök fontos szerepet játszanak. Ennek alapján azt is várhatjuk, hogy a nőket egyenlőbbnek tekintő fiúknak kevésbé fognak tetszeni a tárgyiasító ábrázolások, mint ilyen értelemben szexistább társaiknak. Egy újabb kutatás (Arakawa et al. 2012) szintén megerősíteni látszik ezt a feltevést. A szerzők három (norvég, amerikai és japán) kultúrát összehasonlító vizsgálatukban a pornográf anyagokkal kapcsolatos preferenciákat mérték, és azt találták, hogy minél magasabb a nők státusza egy adott társadalomban, annak tagjai annál inkább preferálták az olyan tartalmakat, melyekben a nők helyzetét egyenlőként ábrázolják.

A pornófogyasztás önmagában tehát nem feltétlenül jár szexista attitűdök elfogadásával, fiúk esetében úgy tűnik, nagyban függ a kiválasztott tartalom attribútumaitól. Lá-

nyok esetében szintén olyan szempontokat érdemes figyelembe venni, melyek a kiválasztást határozzák meg, fontos lehet például, hogy ő választja-e ki a tartalmat, vagy valaki más mutatja neki, illetve hogy tisztában van-e magával a választékkal.

## A PORNÓHASZNÁLAT HATÁSAI A VISELKEDÉSRE

A szexuális viselkedés kapcsán a vonatkozó szakirodalom elsősorban az ún. rizikómagatartással foglalkozik, vagyis olyan viselkedésmintákat tárgyal, amelyek valamilyen módon veszélyt jelentenek a résztvevők szexuális egészségére (WHO 2006). A pornóhasználat hatásával kapcsolatosan érdemes kiemelni Svedin és munkatársai (2011) egyik eredményét. Kutatásukban a pornóhasználat hatásairól kérdeztek tizenéves svéd résztvevőket. A legalább napi rendszerességgű fogyasztók csaknem 70%-a számolt be arról, hogy a pornó hatására ki szeretné próbálni, amit látott, 52%-uk pedig próbált is már ki olyan dolgot, amit a pornó ihletett. A ritkább pornófogyasztók között ezek az arányok 42, illetve 29%.

Az egyik ilyen, a szexuális úton terjedő betegségek szempontjából veszélyes faktor a szexuális partnerek száma. Braun-Courville és Rojas (2009) ezzel kapcsolatban azt találták, hogy a gyakori pornóhasználó serdülők nagyobb eséllyel számoltak be arról, hogy több szexuális partnerük volt az elmúlt három hónap során, illetve arról, hogy tartottak már fenn több párhuzamos szexuális kapcsolatot életük során. Bár a szexuális partnerek számával kapcsolatos összefüggést vizsgálva más, serdülők körében végzett kutatások (Luder et al. 2010; Kraus–Russell 2008) nem tudták a fenti eredményeket reprodukálni, felnőtt mintán az ezzel foglalkozó tanulmá-



nyok (Wright–Randall 2012; Morgan 2011; Carroll et al. 2008) megerősítik Braun-Courville és Rojas eredményeit.

A szexuális úton terjedő betegségek kockázatához kapcsolódóan elképzelhetőnek tűnik továbbá, hogy a pornóhasználat összefüggést mutat az óvszerhasználattal is (Luder et al. 2010). Empirikusan annyit sikerült azonban csak kimutatniuk, hogy a fiúk körében szignifikáns különbség mutatkozott a három vizsgált csoport (akik sosem láttak pornót; akik véletlenül láttak; akik szándékosan láttak) között a tekintetben, hogy használtak-e óvszert legutóbbi együttlétük alkalmával. A szerzők kiemelik, hogy ez az eredmény sok tényező nyomán születhet (például ha a pornófogyasztók körében több a párkapcsolatban élő kitöltő, akik más módját választják a fogamzásgátlásnak), és hogy a lányok körében nem sikerült szignifikáns kapcsolatot kimutatni a két változó között.

A szexuális úton terjedő betegségek szempontjából jelentős tényező még a védekezés nélküli anális szex gyakoribbá válása. Az anális szex kapcsán a szakirodalomban több releváns eredményt találhatunk a pornófogyasztás mértéke és az anális szex kipróbálása közötti pozitív összefüggésről. Rogala és Tydén kutatásukban (2003) svéd serdülő lányokat és fiatal nőket vizsgáltak. Eredményeik azt mutatják, hogy a 14–19 évesek közel harmada próbálta már ki az anális szexet legalább egyszer, közülük 62%-nak több ilyen élménye is volt. Sajnos a szerzők a pornóhasználatot kapcsolatos összefüggéseket életkori bontásban nem vizsgálták, a teljes mintát tekintve azonban azok között, akik láttak már pornót, szignifikánsan nagyobb arányban voltak, akik kipróbálták már az anális szexet, mint azok körében, akik még sosem láttak ilyen tartalmat. A fiúk esetében a két változó között nem találtak szignifi-

káns összefüggést (Häggstrom-Nordin et al. 2005; Tydén–Rogala 2004). A serdülőkorú résztvevőket nemi bontás nélkül vizsgálva Braun-Courville és Rojas (2009) azt állapítják meg, hogy azoknak a serdülőknek, akik pornográf anyagokat fogyasztanak, kétszer akkora eséllyel van tapasztalatuk az anális szexben, mint azoknak, akik egyáltalán nem néznek pornót.

Végezetül úgy tűnik, hogy a pornóhasználat gyakorisága a szexuális agresszióval is összefüggésbe hozható. Olasz serdülők körében Bonino és munkatársai (2006) szignifikáns kapcsolatot találtak a szexuális zaklatás és a pornófogyasztás között. Amerikai mintán Brown és L’Engle (2009) longitudinális kutatásukban megerősítették a fenti eredményeket, a kétéves utánkövetés után viszont azt találták, hogy a szexuális zaklatás későbbi valószínűségét a pornóhasználat csak a fiúk körében jóslta be szignifikánsan.

Svedin és munkatársai (2011) tanulmányában a pornográf tartalmak napi szintű fogyasztói több mint háromszor nagyobb eséllyel számolnak be szexuálisan kényszerítő magatartásról, mint a ritkább fogyasztók. Ybarra és Mitchell (2011) ezenfelül azt találták, hogy az erőszakos tartalmak hatszor olyan erős bejósloói a szexuális agresszióknak, mint az erőszakmentes tartalmak. Úgy tűnik továbbá, hogy bár az általános agresszivitás önmagában is szignifikáns előjelzője a szexuális erőszaknak, a pornófogyasztás az agresszív hajlammal rendelkező serdülők csoportján belül is növeli a szexuálisan erőszakos magatartás valószínűségét (Alexy et al. 2009).

A pornográfia hatása a konkrét szexuális viselkedésre több szinten és formában történhet. Az attitűdök változásán túl valószínűsíthető út a habituáció jelensége, illetve a szexuális szkriptek változása, alakulása.

A habituáció kérdésköre régóta témája a pornográfia kutatásának (ld. Zillmann 1989). E megközelítésben a gyakori pornóhasználat során a fogyasztót a látott ingerek egyre kevésbé izgatják fel, így a kívánt szexuális arousal eléréséhez egyre erősebb stimulációra lesz szüksége. A viselkedés szintjén azután ugyancsak fennmarad az előzőekben kialakult ingerküszöb, így a való életben is egyre erősebb ingerek lesznek szükségesek a megfelelő szintű szexuális izgalom kiváltásához, amit a korai tanulmányok összefüggésbe hoztak a devianciákkal, valamint a nemi erőszakkal is. Mivel azonban tudományos szempontból mindkét dimenzió (főként serdülők körében) igen nehezen operacionalizálható, újabb átfogó vizsgálatok nem támasztják alá a fenti összefüggéseket.

A szkript-elmélet képviselői (Löfgren-Mårtenson-Månsson 2010; Štulhofer et al. 2008) a szociális konstruktivizmus mentén tárgyalják a pornográfia lehetséges hatásait. Ebben a megközelítésben az ember szexuális szocializációja intraperszonális, interperszonális, valamint környezeti-szociokulturális hatások nyomán alakul, ahol a pornó főként ez utóbbi típusú tényezőként van jelen. Szexuális forгатókönyvek megformálásakor a fogyasztók kész forгатókönyvelemeket vehetnek át a pornó realitásából, s így a szkriptek alkalmazásakor azok a gyakorlatba is átkerülnek. Ezért másodlagosan a pornó interperszonális szinten is hatással lehet azon személyek szexuális szocializációjára is, akik maguk nem is fogyasztók.

## EDUKÁCIÓS LEHETŐSÉGEK

Annak dacára, hogy úgy tűnik, a tizenévesek nagy részének nem áll rendelkezésére hiteles és releváns információforrás a szexualitással

kapcsolatosan (Wallmyr–Welin 2006), a serdülőkori szexuális kíváncsiság megjelenését számos, a pornó edukációs célú használatát vizsgáló tanulmány alátámasztja (Albury 2014; Svedin et al. 2011; Tsitsika et al. 2009). Mivel a pornográf tartalmak által közvetített kép a szexualitásról sok esetben igen torz, szükségesnek látszik ezeket a torzításokat korrigálni, jóllehet néhány kutatás azt bizonyította, hogy akik pornót néznek, több releváns tudással rendelkeznek a szexualitásról (Flood 2009; Ward 2003). Azt természetesen nem tudjuk, hogy a hiteles információk mellett mennyi téves ismeretük van a fent idézett kutatásokban megkérdezetteknek, annyi azonban valószínűsíthető, hogy legalábbis sokkal nyitottabbak a szexualitással kapcsolatos ismeretekre (To et al. 2012).

A szexualitásról közvetített kép torzításainak hatásait mindenképpen nehéz kivédeni. Ennek egyik módja lehet a pornográfia elérhetőségének korlátozása vagy betiltása. Ahogyan azonban azt néhány tanulmány megjegyzi (Döring 2009; Coopersmith 2006), technikailag ez nehezen volna megvalósítható, így sokszor a nagyobb szülői odafigyelést javasolják annak érdekében, hogy a tizenévesek ne találkozzanak a pornográfiával. Ez a megoldás főként a legfiatalabbak védelmében elengedhetetlen, bár úgy tűnik, a szülők többsége nem szentel komoly figyelmet a gyerekek internethasználatának (Mihalik és mtsai 2014; Cameron et al. 2005). A másik lehetséges út olyan szex-pozitív edukációs programok megvalósítása lehet, amelyek képesek arra, hogy figyelembe vegyék a serdülőkorúak természetes szexuális kíváncsiságát, érdeklődését is (Kubicek 2010; Ingham 2005). Ezekben a programokban mindazokkal az attitűdökkel, érzésekkel és tudással kiemelten érdemes foglalkozni, amelyekre a fentiek értelmében a pornó ha-

tással lehet. Külön téma lehet továbbá maga a pornóhasználat, illetve a pornó által képviselt realitás is.

## KONKLÚZIÓ

A szakirodalom eddigi eredményeiből jól látszik, hogy a pornófogyasztás egy keveset kutatott, de társadalmi szinten is nagyon erős és egyben igen progresszív jelenség. Ahhoz azonban, hogy akár társadalmi, akár közösségi, akár egyéni szinten kezelni tudjuk, döntéseket tudjunk vele kapcsolatosan hozni, nagyon jól kell ismernünk a pornóhasználat hatásait, hatásainak természetét. Mivel általánosságban az látszik, hogy igen sokféle feltételezett hatás tekintetében végeztek már feltáró kutatásokat, ugyanakkor oksági következtetéseket – a kutatási elrendezések nyomán – meglehetősen keveset tudunk levonni, a pornográfia hatásainak szakirodalmában igen komoly hiányt töltenének be a már feltárt összefüggésekre vonatkozó longitudinális vizsgálatok. Fontos lenne ezen

belül az eddig összegyűlt tudást integratív szemléletmóddal megközelíteni.

Bár néhány közvetítő változót (amilyen például a tartalmak észlelt realitása) az eddigi kutatásokban is sikerült azonosítani, a hatások természetéről még igen keveset tudunk, érdemes lenne nagyobb hangsúlyt fektetni magának a hatásmechanizmusnak az elemzésére. Az így azonosítható további közvetítő változók, esetleg protektív faktorok új lehetőségeket, szempontokat tudnának kínálni a szexuál-educációs programoknak, kezdeményezéseknek. Magyarországon egyrésztől valószínűleg jól hasznosíthatók a nemzetközi szakirodalom (különösen az újabb, online pornón alapuló kutatások) eredményei, másrészt azonban érdemes volna többet tudni az itthon élő tizenévesek helyzetéről. Ezzel azon túl, hogy közvetlen képet kapnánk a külföldi országoktól néhány tényező (pl. oktatási rendszer, településszerkezet stb.) nyomán talán eltérő hazai viszonyokról, új szempontokat is nyerhetnénk az oktatás, valamint a szexuál-educációs kezdeményezések számára.

## SUMMARY

### PORNOGRAPHIC CONTENT CONSUMPTION AMONG ADOLESCENTS

In recent years along with the proliferation of broadband Internet, pornography has become more accessible, thus it can be used in a higher quantity by adolescents as well, even involuntarily. Although there are no research data about the actualities in Hungary, the international body of research proves that pornography consumption is associated with several factors posing a significant threat to sexual health. Whereas pornography tends to be more and more accepted and normalized among teens, it could cause mixed or ambivalent feelings in viewers. Pornography consumption is proved to be connected with sexual and sexist attitudes, sexual risk-behavior, and sexual aggression. Main characteristics, effects, and hypothesized mechanisms of effect are discussed below.

*Keywords:* pornography, adolescents, sexual risk-behavior, sexual attitudes, sexism

## IRODALOM

- ALBURY, K. (2014): Porn and sex education, porn as sex education. *Porn Studies*, 1. 172–181.
- ALEXY, E. M. – BURGESS, A. W. – PRENTKY, R. A. (2009): Pornography use as a risk marker for an aggressive pattern of behavior among sexually reactive children and adolescents. *Journal of the American Psychiatric Nurses Association*, 42. 442–453.
- AMERICAN PSYCHOLOGICAL ASSOCIATION (2007): *Report of the APA Task Force on the Sexualization of Girls*. American Psychological Association, Washington DC. <http://www.apa.org/pi/women/programs/girls/report-full.pdf> (Letöltés ideje: 2014. június 1.)
- ARAKAWA, D. R. – FLANDERS, C. – HATFIELD, E. (2012): Are variations in gender equality evident in pornography? Across-cultural study. *International Journal of Intercultural Relations*, 36. 279–285
- BONINO, S. – CIAIRANO, S. – RABAGLIETTI, E. – CATTELINO, E. (2006): Use of pornography and self-reported engagement in sexual violence among adolescents. *European Journal of Developmental Psychology*, 3. 265–288.
- BRAUN-COURVILLE, D. K. – ROJAS, M. (2009): Exposure to sexually explicit web sites and adolescent sexual attitudes and behaviors. *Journal of Adolescent Health*, 45. 156–162.
- BRIDGES, A. J. – BERGNER, R. M. (2009): Pornography, effects on relationships. In REIS, H. T. – SPRECHER, S. (eds): *Encyclopedia of Human Relationships*. SAGE, Thousand Oaks, CA. 1243–1246.
- BROWN, J. D. – L'ENGLE, K. L. (2009): X-Rated: Sexual attitudes and behaviors associated with U.S. early adolescents' exposure to sexually explicit media. *Communication Research*, 36. 129–151.
- CAMERON, K. – SALAZAR, L. – BERNHARDT, J. – BURGESS-WHITMAN, N. – WINGOOD, G. – DICLEMENTE, R. (2005): Adolescents' experience with sex on the web: results from online focus groups. *Journal of Adolescence*, 28. 535–540.
- CARROLL, J. S. – PADILLA-WALKER, L. M. – NELSON, L. J. – OLSON, C. D. – BARRY, C. M. – MADSEN, S. D. (2008): Generation XXX: Pornography acceptance and use among emerging adults. *Journal of Adolescent Research*, 23. 6–30.
- CAVAGLION, G. – RASHTY, E. (2010): Narratives of Suffering among Italian Female Partners of Cybersex and Cyber-Porn Dependents. *Sexual Addiction & Compulsivity*, 17. 270–287.
- COOPER, A. (1998): Sexuality and the Internet: Surfing into the new Millennium. *CyberPsychology & Behavior*, 1. 187–193.
- COOPERSMITH, J. (2006): Does your mother know what you *really* do? The changing image and nature of computer-based pornography. *History and Technology*, 22(1). 1–25.
- DÖRING, N. M. (2009): The Internet's impact on sexuality: A critical review of 15 years of research. *Computers in Human Behavior*, 25. 1089–1101.
- FLOOD, M. (2007): Exposure to pornography among youth in Australia. *Journal of Sociology*, 43. 45–60.
- FLOOD, M. (2009): The harms of pornography exposure among children and young people. *Child Abuse Review*, 18. 384–400.

- HÄGGSTRÖM-NORDIN, E. – HANSON, U. – TYDÉN, T. (2005): Association between pornography consumption and sexual practices among adolescents in Sweden. *International Journal of STD & AIDS*, 16. 102–107.
- HÄGGSTRÖM-NORDIN, E. – SANDBERG, J. – HANSON, U. – TYDÉN, T. (2006): 'It's everywhere!' Young Swedish people's thoughts and reflections about pornography. *Scandinavian Journal of Caring Science*, 20. 386–393.
- HEIDARI, M. G. – KAZEMI, Y. – NIKMANESH, Z. (2012): Predictors of adolescents' pornography: level of sexual behavior and family environment. *Journal of Family and Reproductive Health*, 6. 165–168.
- HENDRICK, C. – HENDRICK, S. S. – REICH, D. A. (2006): The Brief Sexual Attitudes Scale. *The Journal of Sex Research*, 43. 76–86.
- INGHAM, R. (2005): 'We didn't cover that at school': education against pleasure or education for pleasure? *Sex Education*, 5, 375–388.
- KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL (2012): Távközlés, internet, 2012. II. negyedév. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/tav/tav21206.pdf> (Letöltés ideje: 2014.június 1.)
- KRAUS, S. W. – RUSSELL, B. (2008): Early sexual experiences: The role of Internet access and sexually explicit material. *CyberPsychology & Behavior*, 11. 162–168.
- KUBICEK, K. – BEYER, W. J. – WEISS, G. – IVERSN, E. – KIPKE, M. D. (2010): In the dark: young men's stories of sexual initiation in the absence of relevant sexual health information. *Health Education & Behavior*, 37. 243–263.
- LO, V. H. – WEI, R. (2002): Third-person effect, gender and pornography on the Internet. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 46. 13–33.
- LO, V. H. – WEI, R. (2005): Exposure to Internet pornography and Taiwanese adolescents' sexual attitudes and behavior. *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, 49. 221–237.
- LOU, C. – CHENG, Y. – GAO, E. – ZUO, X. – EMERSON, M. R. – ZABIN, L. S. (2011): Media's contribution to sexual knowledge, attitudes, and behaviors for adolescents and young adults in three Asian cities. *Journal of Adolescent Health*, 50. 26–36.
- LÖFGREN-MÄRTENSON, L. – MÅNSSON, S. (2010): Lust, love, and life: A qualitative study of Swedish adolescents' perceptions and experiences with pornography. *Journal of Sex Research*, 47. 568–579.
- LUDER, M.-T. – PITTET, I. – BERCHTOLD, A. – AKRE, C. – MICHAUD, P.-A. – SURIS, J.-C. (2010): Associations between online pornography and sexual behavior among adolescents: Myth or reality? *Archives of Sexual Behavior*, 40. 1027–1035.
- MANNING, J. C. (2006): The impact of Internet pornography on marriage and the family: A review of the research. *Sexual Addiction & Compulsivity*, 13. 131–165.
- MCKEE, A. (2010): Does pornography harm young people? *Australian Journal of Communication*, 37. 17–36.
- MESCH, G. S. (2009): Social bonds and Internet pornographic exposure among adolescents. *Journal of Adolescence*, 32. 601–618.
- MIHALIK Á. – SZABÓ É. – KOVÁCS P. (2014): A gyermekek számítógép- és internethasználatának szülői kontrollja. *Alkalmazott Pszichológia*, 14(1). 47–58.

- MITCHELL, K. – FINKELHOR, D. – WOLAK, J. (2003): The exposure of youth to unwanted sexual material on the internet: a national survey of risk, impact, and prevention. *Youth & Society*, 34. 330–358.
- MITCHELL, K. J. – WOLAK, J. – FINKELHOR, D. (2007): Trends in youth reports of sexual solicitations, harassment and unwanted exposure to pornography on the Internet. *Journal of Adolescent Health*, 40. 116–126.
- MORGAN, E. (2011): Associations between Young Adults' Use of Sexually Explicit Materials and Their Sexual Preferences, Behaviors, and Satisfaction. *Journal of Sex Research*, 48(6). 520–530.
- NOSKO, A. – WOOD, E. – DESMARAIS, S. (2007): Unsolicited online sexual material: What affects our attitudes and likelihood to search for more? *The Canadian Journal of Human Sexuality*, 16. 1–10.
- OWENS, E. W. – BEHUN, R. J. – MANNING, J. C. – REID, R. C. (2012): The Impact of Internet Pornography on Adolescents: A Review of the Research. *Sexual Addiction & Compulsivity*, 19. 99–122.
- PETER, J. – VALKENBURG, P. M. (2006a): Adolescents' exposure to sexually explicit online material and recreational attitudes toward sex. *Journal of Communication*, 56. 639–660.
- PETER, J. – VALKENBURG, P. M. (2006b): Adolescents' exposure to sexually explicit material on the internet. *Journal of Communication*, 33. 178–204.
- PETER, J. – VALKENBURG, P. M. (2007): Adolescents' exposure to a sexualized media environment and notions of women as sex objects. *Sex Roles*, 56. 381–395.
- PETER, J. – VALKENBURG, P. M. (2008): Adolescents' exposure to sexually explicit Internet material, sexual uncertainty, and attitudes toward uncommitted sexual exploration: Is there a link? *Communication Research*, 35. 579–601.
- PETER, J. – VALKENBURG, P. M. (2009): Adolescents' exposure to sexually explicit Internet material and notions of women as sex objects: Assessing causality and underlying processes. *Journal of Communication*, 59. 407–433.
- PETER, J. – VALKENBURG, P. M. (2010): Processes underlying the effects of adolescents' use of sexually explicit Internet material: The role of perceived realism. *Communication Research*, 37. 375–399.
- REID, R. C. – LI, D. S. – GILLILAND, R. – STEIN, J. A. – FONG, T. (2011): Reliability, validity, and psychometric development of the Pornography Consumption Inventory in a sample of hypersexual men. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 37(5). 359–385.
- ROGALA, C. – TYDÉN, T. (2003): Does pornography influence young women's sexual behavior? *Women's Health Issues*, 13. 39–43.
- SABINA, C. – WOLAK, J. – FINKELHOR, D. (2008): The nature and dynamics of Internet pornography exposure for youth. *Cyber Psychology & Behavior*, 11. 691–693.
- SCHALLER, S. – TRÆEN, B. (2008): Attitudes toward pornography, self-esteem and feelings about sex in a longitudinal sample of Norwegian adolescents. *Sexologies*, 17. 148.
- SCHNEIDER, J. P. (2003): The impact of compulsive cybersex behaviors on the family. *Sexual and Relationship Therapy*, 18. 329–354.

- ŠTULHOFER, A. – BUŠKO, V. – LANDRIPET, I. (2008): Pornography, sexual socialization, and satisfaction among young men. *Archives of Sexual Behavior*, 39. 168–178.
- ŠTULHOFER, A. – BUŠKO, V. – SCHMIDT, G. (2012): Adolescent exposure to pornography and relationship intimacy in young adulthood. *Psychology & Sexuality*, 3. 95–107.
- SVEDIN, C. G. – ÅKERMAN, I. – PRIEVE, G. (2011): Frequent users of pornography. A population based epidemiological study of Swedish male adolescents. *Journal of Adolescence*, 34. 779–788.
- TO, S. – NGAI, S. S. – KAN, S. I. (2012): Direct and mediating effects of accessing sexually explicit online materials on Hong Kong adolescents' attitude, knowledge, and behavior relating to sex. *Children and Youth Services Review*, 34. 2156–2163.
- TSITSIKA, A. – CRITSELIS, E. – KORMAS, D. – KONSTANTOULAKI, E. – CONSTANTOPOULOS, A. – KAFETZIS, D. (2009): Adolescent pornographic Internet site use: A multivariate regression analysis of the predictive factors of use and psychosocial implications. *Cyber-Psychology and Behavior*, 12. 545–550.
- TYDEN, T. – OLSSON, S. E. – HÄGGSTRÖM-NORDIN, E. (2001): Improved use of contraceptives, attitudes towards pornography, and sexual harassment among female university students. *Women's Health Issues*, 11. 87–94.
- TYDÉN, T. – ROGALA, C. (2004): Sexual behaviour among young men in Sweden and the impact of pornography. *International Journal of STD & AIDS*, 15. 590–593.
- WALLMYR, G. – WELIN, C. (2006): Young people, pornography, and sexuality: Sources and attitudes. *The Journal of School Nursing*, 22. 290–295.
- WARD, L. (2003): Understanding the role of entertainment media in the sexual socialization of American youth: A review of empirical research. *Developmental Review*, 23. 347–388.
- WORLD HEALTH ORGANIZATION (2006): *Defining Sexual Health. Report of a technical consultation on sexual health*. 28–31 January 2002, Geneva. [http://www.who.int/reproductivehealth/publications/sexual\\_health/defining\\_sexual\\_health.pdf?ua=1](http://www.who.int/reproductivehealth/publications/sexual_health/defining_sexual_health.pdf?ua=1) (Letöltés ideje: 2014. június 1.)
- WRIGHT, P. J. – RANDALL, A. K. (2012): Internet pornography exposure and risky sexual behavior among adult males in the United States. *Computer in Human Behavior*, 28. 1410–1416.
- YBARRA, M. L. – MITCHELL, K. J. (2005): Exposure to Internet pornography among children and adolescents: A national survey. *CyberPsychology and Behavior*, 8. 473–486.
- YBARRA, M. L. – MITCHELL, K. J. – HAMBURGER, M. – DIENER-WEST, M. – LEAF, P. J. (2011): Xrated material and perpetration of sexually aggressive behavior among children and adolescents: Is there a link? *Aggressive Behavior*, 37. 1–18.
- ZILLMANN, D. (1989): Effects of prolonged consumption of pornography. In ZILLMANN, D. – BRYANT, J. (eds): *Pornography: Research Advances and Policy Considerations*. Erlbaum, Hillsdale, NJ. 127–57.
- ZILLMANN, D. (2000): Influence of unrestrained access to erotica on adolescents' and young adults' dispositions toward sexuality. *Journal of Adolescent Health*, 27. 41–44.